

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

FORMATION OF SCHOOLCHILDREN'S CULTURAL COMPETENCE IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY AND GLOBALIZATION

Статтю присвячено актуальним питанням формування культурної компетентності сучасних школярів у контексті компетентнісного підходу до реалізації завдань загальної мистецько-музичної освіти України та Китаю. Наведено результати аналізу її узагальнення наукових, науково-методичних досліджень і педагогічних спостережень за роботою закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) обох країн в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. У роботі виокремлено структурні складові культурної компетентності. Зазначено, що формування даної компетентності в широкому значенні є шлях до виховання всебічно розвинутої особистості, тоді, як набуття культурної компетентності у вузькому значенні більш пов'язано з формування духовної культури, зокрема мистецько-музичної культури.

Зроблено висновок про актуальність формування культурної компетентності сучасних школярів як основи для набуття ними мистецько-музичної культури, а також про нагальну потребу в покращенні підготовки майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін, які мають забезпечити разом із родинами учнів та педагогами інших спеціальностей реалізацію зазначеної мети.

Доведено, що важливим фактором формування культурної компетентності сучасних школярів, віднесених до покоління Альфа, в умовах розвитку інформаційного мистецтва та глобалізації є достатня професійна підготовленість майбутніх учителів мистецьких (музичних) дисциплін до практичної роботи в ЗЗСО. Тому, в наш час особливої актуальності набула проблема модернізації теоретичної, методико-технологічної та виконавсько-творчої підготовки цих фахівців, набуття ними певного досвіду (художньо-естетичного, музично-естетичного, психолого-педагогічного тощо), а також формування в них певних особистісних якостей, у тому числі, уміння продуктивно працювати із сучасними школярами, педагогами-колегами, батьками школярів.

Ключові слова: культурна компетентність; мистецько-музична культура; інформаційне суспільство та глобалізація; підго-

товка нового покоління майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін.

The article is devoted to the current issues of forming the cultural competence of modern schoolchildren in the context of a competence-based approach to implementing the tasks of general art and music education in Ukraine and China. The results of analysis and generalization of scientific, scientific-methodological research and pedagogical observations on the work of institutions of general secondary education (IGSE) of both countries in the conditions of information society and globalization are presented. The structural components of cultural competence are singled out. It is noted that formation of this competence in a broad sense is the path to upbringing of a comprehensively developed person, while acquisition of cultural competence in a narrow sense is more related to the formation of spiritual culture, in particular artistic and musical culture.

The conclusion is made on the relevance of the cultural competence formation of modern schoolchildren as the basis for gaining artistic and musical culture, as well as an urgent need to improve the preparation of future teachers of artistic and musical disciplines, which should provide together in the families of students and educators of other specialties for the implementation of this goal.

It is proved that an important factor in the formation of the cultural competence of modern schoolchildren, classified as alpha generation, in the conditions of the information art and globalization development, is sufficient professional preparedness of future teachers of artistic (musical) disciplines to practical work in IGSE. Therefore, in our time, the problem of modernization of theoretical, methodological and creative preparation of these specialists has gained a special relevance, as well as acquiring certain experience (artistic-aesthetic, musical-aesthetic, psychological-pedagogical, etc.), formation of certain personal qualities, including the ability to work productively with modern schoolchildren, colleagues, parents. **Key words:** cultural competence; artistic and musical culture; information society and globalization; preparation of a new generation of future teachers of artistic and musical disciplines.

УДК 373.5.035

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.31>

Го Цзюнь,

аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії

Державного закладу

«Південноукраїнський національний

педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Поняття «компетентнісний підхід», «ключові компетентності», «культурна компетентність» тощо набули поширення в багатьох країнах світу у зв'язку з дискусіями про шляхи модернізації сучасної освіти. Звернення до означених понять пов'язане із прагненням визначити необхідні зміни в освіті, у тому числі у шкільній освіті, а також зумовлене перетвореннями, що відбуваються в суспільстві.

Останніми десятиліттями з'явилися теоретичні та науково-методичні праці, які аналізують сутність компетентнісного підходу та проблеми формування компетентностей (Н. О. Батюк, Л. Ф. Іванова, О. Г. Каспржак, С. Ф. Клепко, С. Ковальова, О. Є. Лебедев, Л. М. Масол, О. І. Пометун, М. О. Федорець, Хан Хуйюнь, А. В. Хуторській та ін.). Компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, зокрема,

загальної середньої освіти, уточнення змісту освіти, організації освітнього процесу й оцінки освітніх результатів [5].

Компетентнісний підхід передбачає формування у процесі освіти певних компетентностей, які співвідносяться із загальною культурою людини. Насамперед ідеться про ключові компетентності, серед яких є культурна компетентність, зміст якої сучасні дослідники України та Китаю розглядають у двох аспектах – компетентності в широкому (загальнокультурному) значенні та у вузькому (мистецько-музичному) значенні [2]. Важливим чинником формування у школярів України та Китаю культурної компетентності є якісна професійна підготовка майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін. У зв'язку з цим, мета статті полягає в аналізі та узагальненні досліджень науковців, педагогічних спостережень за роботою ЗЗСО України та Китаю, а також пошук шляхів ефективного формування культурної компетентності сучасних школярів в умовах інформаційного суспільства та глобалізації.

Для реалізації мети використано низка теоретичних і емпіричних методів дослідження, зокрема, метод аналізу й узагальнення наукових і науково-методичних джерел, метод педагогічного спостереження за роботою ЗЗСО в нових соціокультурних умовах.

Виклад основного матеріалу. Формування культурної компетентності школярів є однією з вимог сучасного суспільства та загальної системи освіти. Серед офіційних документів України та Китаю, що прямо або опосередковано впливають на процес формування культурної компетентності школярів в умовах інформаційного суспільства та глобалізації, слід зазначити Концепцію «Нова українська школа» (2016), законів України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), «Державний стандарт повної загальної середньої освіти» (2020), затверджений Кабінетом Міністрів України, «Державну програму реформи і розвитку освіти на середньостроковий і довгостроковий періоди 2010–2020 роки» (2010), прийняту на засіданні Політбюро ЦК КП Китаю 21 червня 2010 року, «Стандарти обов'язкової навчальної програми з музики» (2001), представлені Міністерством освіти Китаю у 2011 році в оновленому варіанті. Дані державні документи відповідають викликам часу, зростаючій увазі науково-педагогічної спільноти та громадськості обох країн до культурного виховання молоді.

Законодавче закріплення даного аспекту сучасної освіти свідчить про те, що в суспільстві назріла гостра необхідність в успішно соціалізованих індивідах із високим рівнем культури, самосвідомості та мотивації [6]. На думку А. Флієра, весь зміст загальної середньої освіти, що включає в себе поєднання багатьох предметних областей,

у тому числі й мистецьких, у підсумку, є способом виховання індивідуума з високим ступенем соціалізації. «Мова йде про комплексне навчання людини ..., повноцінного члена суспільства». Дослідник визначає: «Подібний комплекс систематичних знань і уявлень, умінь і навичок, традицій і ціннісних орієнтацій може бути названий системою культурної компетентності особистості» [10].

Формування культурної компетентності в широкому (загальнокультурному) значенні, як шлях до виховання всебічно розвиненої особистості, передбачає також принцип культурного включення та рівноправ'я культурних статусів усіх народів, національних та інших спільнот, а також окремих особистостей. Умови ХХІ століття передбачають відмову від культурної ізоляції, культурної винятковості та сприяють включенню всіх громадян у політичне та культурне життя з метою розвитку культурних потреб людей через ініціативу та творчу участь. Важливими принципами формування культурної компетентності також є свобода та співробітництво в різних галузях суспільного життя. Культурне різноманіття та свобода культурного споживання не мають порушувати стабільності суспільства, а, навпаки, сприятимуть його згуртованості. Варто відзначити, що розвиваючи інтерес школярів до історії, культури, мистецтва, мови, ми сприяємо розкриттю їх творчого потенціалу, розширенню культурних горизонтів, формуванню моральних якостей і розвитку етичних принципів. Зміст культурної компетентності та умови її формування змінюються відповідно до історичних перетворень.

Розглядаючи умови формування у школярів культурної компетентності, важливо зазначити суб'єктів, які насамперед мають працювати над вирішенням даного завдання. Такими суб'єктами, безумовно, є педагоги ЗЗСО, в тому числі, учителі мистецько-музичних дисциплін. У системі фахової підготовки даних учителів «важливо визначити внутрішній системний зв'язок: те, що сформувався у майбутнього вчителя, він має перенести на педагогічну практику у школі» [8]. Іншими словами, формувати культурну компетентність школярів має лише той педагог, який сам оволодів нею. У цьому зв'язку варто відзначити роботи А. Флієра, який виділив чотири структурні складові культурної компетентності в широкому значенні, а також дисципліни, які забезпечують їх формування. На наш погляд, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема вчителів мистецько-музичних дисциплін, важливо врахування даних складових:

Перша складова – це компетентність по відношенню до соціальних норм інституційної взаємодії. Йдеться про основні соціальні, економічні, політичні, культурні та правові інститути. Ці норми мають бути прищеплені та забезпечені такими

навчальними дисциплінами загальноосвітнього циклу, як економіка, політологія, правознавство, суспільствознавство тощо.

Друга складова – це компетентність по відношенню до конвенціональних норм соціальної та культурної регуляції, а саме: до традицій, моралі, світогляду, норм етикету, звичаїв, обрядів, набутою ерудиції в галузі соціальних і гуманітарних знань. У системі освіти для формування даної компетентності існують навчальні дисципліни: філософія, соціологія, культурологія, етнологія, мистецтвознавство, етика й естетика тощо, які сприяють формуванню культурної компетентності в цілому. Але, на жаль, у сучасних вишах мистецького профілю України та Китаю, найчастіше їм не приділяється належної уваги.

Третя складова – це компетентність по відношенню до тимчасових явищ соціальної престижності – моди, іміджу, стилю, символів, регалій, соціальних статусів, інтелектуальних цінностей, естетичних течій тощо. Формування такої компетентності здійснюється під час вивчення гуманітарних дисциплін, а також може бути забезпечено спеціальними факультативними курсами. Але в умовах інформаційного суспільства та глобалізації школярі та студенти найчастіше черпають подібні знання й досвід із соціальних інтернет-мереж і телебачення.

Четверта складова – це компетентність, що виражена вільним володінням мовою соціальної комунікації: природною розмовною мовою (усною та письмовою), спеціальними та професійними мовами; політичною, релігійною, соціальною та етнографічною символікою тощо. Формування культурної компетентності в даній галузі здобувачі освіти мають набути під час вивчення дисциплін лінгво-філологічного та історичного циклів навчальних предметів [10].

Дж. Равен довів, що високий рівень культурної компетентності – це запорука формування високомотивованої особистості з набором адекватних для даного суспільства переконань. Учений запропонував програму розвитку культурної компетентності з трьох етапів: першій етап пов'язаний із виявленням сформованих елементів культурної компетентності з метою їх усвідомлення; на другому етапі відбувається вирішення конфлікту цінностей, що сталося через зміну соціального замовлення та ціннісних орієнтацій суспільства; на третьому етапі здійснюється пошук альтернативних установок або способів сприйняття цінностей у змінених умовах [7].

Культурна компетентність у вузькому (мистецько-музичному) значенні пов'язана з оволодінням сучасними школярами достатнім рівнем мистецько-музичної культури. Як відзначають науковці, її складовими є міжпредметні (мистецькі) компетентності, предметні (музично-мистецькі)

компетентності, а також певний художньо-естетичний досвід (Н. О. Батюк, М. О. Федорець, Хан Хуйюнь та ін.).

Зміна світового соціокультурного середовища та загального характеру суспільних відносин призвела до зниження показника культурної компетентності. В. Брайнін вказує на зниження культурної компетентності та перехід культури у прикладну галузь. Однією з причин такого переходу він називає культурну глобалізацію та доміную «культу споживання». Загальна тенденція до культурної глобалізації також з'явилася тоталізатором даного процесу. Споживач музики перестає бути вільною людиною, яка використовує для задоволення своїх потреб вироблений духовний продукт, але стає, як іронічно визначають це слово сьогодні в посібниках з маркетингу, «маріонеткою маркетолога» [1, с. 3].

Відомо, що елементи культурної компетентності людини на їх базовому рівні засвоюються з дитинства в родині та коригується протягом усього життя. Однак, такого рівня не достатньо для успішної соціалізації сучасної людини. Родина передає людині ціннісні орієнтири попередніх поколінь, створює основу духовної культури особистості, закладає базові поняття добра та зла, норми поведінки й мислення. Пізніше, на етапі отримання шкільної освіти необхідно продовжити формування культурної компетентності через різноманітні види навчальної діяльності в умовах інтегрованого полікультурного освітнього середовища, що охоплює не тільки заклади загальної, але й додаткової освіти. В такому середовищі відбувається зростання загальної культури школяра шляхом збагачення особистого й соціального досвіду, «спілкування» з літературою та мистецтвом, ускладнення рівня комунікації, використання нових соціальних ролей тощо. Процес формування культурної компетентності сучасних школярів повинен мати низку умов, без яких він може перетворитися на стихійне, нерациональне споживання масової культури, з урахуванням інформаційного, морально-етичного та мистецького впливу мас-медіа, у тому числі інтернет-мережі.

До таких умов можна віднести: організаційні, що пов'язані з розробкою методів взаємодії систем загальної, додаткової освіти та родинного виховання, регулювання впливу на школярів мас-медіа та підліткових неформальних об'єднань; кадрові – які мають охоплювати весь спектр підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, готових до активної продуктивно-творчої праці з сучасними школярами, у тому числі, підготовку майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін; матеріально-технічні, що полягають у значному покращенні навчально-матеріального та технічному оснащення ЗЗСО для застосування

сучасних цифрових мультимедійних, аудіовізуальних тощо технологій; мотиваційні, які включають комплекс заходів щодо стимулювання педагогів, учнів та їх батьків для здійснення спільної культурної діяльності [6].

У час розвитку інформаційного суспільства та глобалізації зникають або перетворюються багато духовних цінностей, зокрема, вікових традицій, різних напрямів народної творчості тощо. Одночасно з'являються нові орієнтири та модні течії в музичній культурі молоді, стирається грань між класичною музикою та «попсою» [4, с. 13]. У зв'язку з цим, особливе значення у процесі формування культурної компетентності сучасних школярів набувають навчальні дисципліни «Музичне мистецтво» та «Мистецтво». Саме тому і в Україні, і в Китаї є потреба в підготовці нового покоління вчителів мистецько-музичного профілю, які виступають у ролі суб'єктів загальнолюдської та національної культури, зокрема, поширювачів народної творчості, національних мистецьких традицій тощо. Оновлені державні стандарти загальної середньої освіти обох країн наразі також орієнтовані на розвиток суспільства в нових умовах, підготовку культурних, конкурентоздатних фахівців, затребуваних на ринку праці.

Система професійної підготовки вчителів мистецько-музичних дисциплін обох країн традиційно включає низку спеціальних фахових навчальних дисциплін. Разом із тим, чимало науковців звертають увагу на те, що на мистецьких факультетах власне фахова підготовка (інструментальна, диригентська, вокально-хорова, музикознавська, музично-теоретична тощо) здійснюється, як правило, окремо від психолого-педагогічної. Саме тому, на думку вчених, рівень професійної підготовленості багатьох здобувачів освіти з даних спеціальностей залишається невисоким. Проведені дослідження в теоретичному та практичному аспектах підготовки майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін підтверджують те, що в перебігу навчання традиційно більше уваги приділяється саме музично-виконавській складовій, ніж психолого-педагогічній та методико-технологічній (Н. Батюк, Ван Тяньці, Ван Ангу, Го Цзюнь, Джоу Юнь, Ду Чень, Ли Чюн, М. Федорець, Хан Хуйюнь та ін.). Як показує аналіз, значення такої підготовки до педагогічної діяльності недооцінюється, що негативно позначається на підготовленості майбутніх учителів до роботи в сучасних ЗЗСО. Дослідники також вважають однією з причин такого стану «використання в процесі роботи з майбутніми педагогами малопродуктивних методів, в тому числі, застарілих методик» [9]. Вихід із ситуації вимагає модернізації освітнього процесу на мистецьких факультетах, зокрема

застосування інтеграційного підходу до формування багатьох освітніх напрямів. Реалізація такого підходу дозволить здійснити професійну підготовку майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін цілісно в єдності та взаємозв'язку всіх її складових [4, с. 5].

Одночасно, важливою умовою професійної успішності учителя є безперервна самоосвіта, наполегливе самовдосконалення, яке здійснюється завдяки внутрішнім спонуканням, прагненням, смыслом і мотивує активізацію пізнавального, критичного мислення, що, в підсумку, є основою для всебічного розвитку особистості педагога. Така підготовка одночасно передбачає формування певних особистісних якостей сучасного вчителя, на кшталт: відповідальність, сумлінність, ініціативність, комунікативність, креативність, велика працездатність, любов до дітей, повага до колег і батьків школярів тощо. Саме такий підхід до підготовки майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін дозволить їм продуктивно працювати над формуванням у сучасних школярів культурної компетентності та зрештою, – над набуттям ними мистецько-музичної культури достатнього рівня. Г. Дідич наголошує, що важливість питання формування культурної компетентності, як шляху до набуття основ мистецько-музичної культури, «підсилюється тим, що особистісна система духовних цінностей учнівської молоді, формування в неї стійких музично-естетичних інтересів позитивно впливають на розвиток культури суспільства в цілому» [3].

Висновки. Таким чином, формування культурної компетентності сучасних школярів визначено головним шляхом вирішення основної мети загальної мистецько-музичної освіти – оволодіння школярами основ мистецько-музичної культури.

Важливим чинником у процесі формування даної компетентності є якісна підготовленість майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін до практичної роботи із сучасними школярами в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. Йдеться про модернізацію теоретичної та практично-творчої підготовки, набуття необхідного художньо-естетичного та психолого-педагогічного досвіду, формування особистісних якостей педагога, – словом усе, що складає основу його професійних компетенцій, включно здатність спільно зі школярами, колегами-чителями та батьками учнів вирішувати поставлені завдання, знаходити правильні рішення в будь-яких педагогічних і життєвих ситуаціях.

Наразі можна констатувати, що феномен культурної компетентності, її основні складові, компонентна структура, головні цілі та технології формування в сучасних школярів, потребує додаткових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брайнин, В. Б. (2007). Слушатель серьезной музыки и его воспитание. Доклад на III Международной конференции «Музыкальное образование и воспитание в России, странах СНГ и Европы в XXI веке. Состояние и перспективы». Санкт-Петербург.
2. Го, Цзюнь. (2020). Формування музичної культури школярів в Україні і Китаї. *Культура, освіта, творчість: світові технології, авторські ідеї, традиції і новаторство* : збірник матер. II Міжнар. наук.-практ. конфер. Одеса. С. 65-70.
3. Дідич, Г.С. (2013). Проблема музично-естетичного досвіду в теорії та практиці естетичного виховання. Молодь і ринок, 9 (104). URL: http://dsru.edu.ua/ddpu/biblioteka/chutach/fnv/molod_1_rynok/9_104_2013.pdf
4. Ермекбаев, А. А. (2021). Профессиональная подготовка учителя музыки Казахстана на основе интегративного подхода : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования). URL: https://www.sgu.ru/sites/default/files/dissertation/2021/06/07/dissertaciya_ermekbaev_ali_04.06
5. Лебедев, О. Е. (2004). Компетентностный подход в образовании. *Школьные технологи*, 5, 3-1. URL: http://pedlib.ru/Books/3/0389/3_0389-18.shtml#book_page_top
6. Пантелеева, А. В. (2017). Культурная компетентность школьников и её формирование через интегрированный социальный проект. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-kompetentnost-shkolnikov-i-eyo-formirovanie-cherez-integrirovannyi-sotsialnyy-proekt/viewer>
7. Равен, Дж. (2002). Компетентність у суспільстві: виявлення, розвиток та реалізація. «Когіто-центр», С. 150–157.
8. Реброва, О. Є., Сінюй, Пань. (2018). Сутність та структура підготовленості бакалаврів музичного мистецтва до формування аудіальної культури школярів. *Педагогічні науки*. № 4. С. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpuippp_2018_4_14
9. Федорець, М. О., Го, Цзюнь. (2020). Актуальні питання підготовки майбутніх учителів до формування музичної культури сучасних школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 8 (102). С. 485-495.
10. Флиер, А. Я. (2000). Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики. *Общественные науки и современность*. № 2. С. 151–165.